

Áz

Erdélyi Irodalmi Társaság

Évkönyve.

IV.

HIVATALOS KIADÁS

BCU Cluj / Central University Library Cluj
A TÁRSASÁG TAGJAI SZÁMÁRA.

SZERKESZTI A TITKÁR.

KOLOZSVÁRT,

NYOMATOTT AJTAI K. ALBERT KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1892.

Az

Erdélyi Irodalmi Társaság

Évkönyve.

IV.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
HIVATALOS KIADÁS

A TÁRSASÁG TAGJAI SZÁMÁRA.

SZERKESZTI A TITKÁR.

KOLOZSVÁRT,

NYOMATOTT AJTAI K. ALBERT KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1892.

105866

I.

Kuun Géza gróf elnöki beszéde

az Erdélyi Irodalmi Társaság 1892. Június 12-én tartott IV. ünnepélyes közgyűlésén.

Tisztelt Közgyűlés!

Üdvözlő szavaim a távolból jönnek, de mert e szavak lelkem mélyéből erednek, a mai nap szellemi munkájában én is részt kérek önök közt, hiszen a közelvaló is távol lehet, ha szellemileg nem csatlakozik a munkatársak törekedéseihöz s ennél fogva a távollevő is a munkatársak sorait gyarapítja, ha velök együtt érez, egy célra törekedik, lelkesedésének lángja velök egy eszméért lobog s munkájokból részt kér.

Úgy az egyesek, mint az egyletek életében valamely időszak betöltése, az egyéni s egyleti év végpontja s az újnak kezdete, nem az időmérték jellegével bír, nem csupán az eltöltött napok szám-nagyságának mutatója, hanem mintegy figyelmeztető az azon időszak alatt történetekre, a fejlődés menetének változványaira s ezen minőségére való tekintetből az egyéni s egyleti élet éveit hasonlóan a fák évgyűrűihez a továbbfejlődés jelei, mert hiszen az évgyűrűkben, a mi igazán jelentékeny, a fának növése és gyarapodása. Ha az egyéni és egyleti élet új esztendei csupán csak az évek szám-nagyságának mutatói volnának, érdemes volna-e azokat üdvözölni s örömeztől áthatottan üdvözölhetnők-e őket, mikor minden új év a bizonytalan pályán a kezdettől vezet el a véghez? Az, a mit az új évben üdvözlünk, nem más, mint a biztató remény s a mi a múlthoz köt feloldhatlanul, mi egyéb, mint a boldog emlékek erős köteléke, melyeket visszaidézni gyönyör s elmélkedni felettök mindig haszonnal jár. Mi is az «Erdélyi Irodalmi

Társaság» mai közgyűlésén, midőn egy évet zárunk le s egy évet kezdünk, egyletünk múltjára vetünk egy pillantást, emlékeinket idézzük fel, kivonjuk belőlök a következtetést, illetőleg egyletünk életének jövőjére szegezzük szemünket s egy óhajtásunk szerint való jövő felől a múltból merítjük a reményt, mert a remény ha nem dőre, vagy sugallat és ihlet, a múltban gyökeredzik, hogy a jövőben viruljon. Ha egyleti évkönyveink nem naptárszerűek, hanem események jegyeztetnek fel bennök, s okunk van e feljegyzéseket örvendetes tudomásul venni, bizton nézhetünk az, egyleti új év felé s a mi ködnek és homálynak látszik benne szemünk előtt, talán csak arra való, hogy napját nem sokára szebb fényében láthassuk. És mi abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy rövid egyleti életünk eseményeit, fejleményeit örvendetes tudomásul vehetjük s ezokon a jövőre iránt bizalommal lehetünk, nem a hiú remény csalaköny szavára, hanem a múltban gyökerező remény biztatására, s ilyeténkép alakult reményünk, hitünk szerint már a közel jövőben szép virágzásnak induland. Szerényen fogtunk hozzá a munkához s szerények akarunk maradni mind végig, nemcsak azért, mert a szerénység való dísze a jó munkának, de ha valódi s mi csak ilyenről szólunk, mert nemcsak az önismeret igényel teljes őszinteséget, de őszinteséget igényel, követel a komoly munka-programm is, hatalmas serkentőnk a tovább munkálkodásra. A szerénység, mint a dicsérendő tulajdonságok mindegyike, az igazságnak levegőjében s világosságában díszlik, s mint ilyen nem saját magunk, és mások ámtására vezet, hanem a tárgyilagos önismeretre, melynek eredményét ha mindenkör jó tudunk, arról magunknak különösen akkor kell számot adnunk, mikor egy évet lezárunk, hogy egy újat kezdjünk, tehát épen most és ma, ünnepélyes közgyűlésünk alkalmából. S ez az önismeret egyleti életünk dolgaiban, minden iránta érdeklődők őszinte örömeire sietek kimondani, a köz-tudomású viszonyokhoz mérten általunk elért oly eredményekről tanuskodik, melyekkel nagy okunk van megelégedetteknek lenni. Társulatunk belterjes élete megerősödött s évről évre élénkült, — külterjes hatása következtében munkaköre mind inkább szélesbült s nemzeti irodalmunknak általa munkába vett területén

helyenként az irtóványt már is ültetvény borítja, gyorsan növekedő s nemes gyümölcszet termő ültetvény és szépen festő, s jól illatozó virágok csoportjai. E nagy munkát csendben hajtottuk végre, a mostani szokástól eltérőleg, mely minden zsenget hangzatos szavakkal dicsér s lehetőleg messzire elhalló hanggal hireszteli s hirdeti, a mi je van s a mi je lenni fog. Mi a közfigyelmet nem hirdetményekkel vontuk magunkra, tudtuk, hogy a jó munka hirdetlen is hírre kap, tudtunk várni, mert tudtuk, hogy kellő időre van szüksége mindennek, előzetes ígéreteket nem tettünk, mert a ki adni akar, ígéret nélkül is ad. Kolozsvár művelt közönsége gyorsan vette észre a zajtalan munka szép sikerét s mind nagyobb számmal jelent meg felolvasó üléseinken, megalapulásunk után kevés idő múlva az első alapítók is jelentkeztek s ezeket a néhány év alatt mások is követették. Alapítóink felszólítatlan tették alapítványukat, a cél üdvös voltáról nem mások által meggyőzve, hanem saját magoknak szerevezve meggyőződést. Elején felolvasásaink külön füzetekben jelentek meg s hallgatóink közt sokan voltak, a kik a felolvasás után az ezt magában foglaló füzetet is birni óhajtották, hogy a hallottakat még egyszer élvezzék s tartalmokba kedvök szerint belemélyedniök lehessen. De e vállalat tőlünk nem függő okok miatt egy évnél hosszabb ideig nem állott fenn s a gyűléseinken tartott felolvasások ismét, mint egyleti életünk kezdetén, különböző lapokban s folyóiratokban adattak közre s azon irodalmi termények, melyeknek egy csokorba kellett volna összekötetniök, hogy ugyanazon közönség vehessen tudomást rólok, elszéledve jelentek meg s némely közülök még meg se is jelent s csak első hallgatóik kedves emlékében él.

Egyletünk örvendetes fejlődése jelen fokán már oda jutott, a hol választmánya a felmutatott sikerek nyomatékával szólalhat fel érdekében s immár bebizonyított tény alapján kérheti a hazafias közönség támogatását és mert kérheti, kötelességét teljesíti, ha kérő szavát felemeli az erdélyi részek megyéihez s azon egyesekhez, kiknél jogosan tételezhetjük fel, hogyha eljut hozzájuk felszólításunk, készségesen fognak pártfogásukban részesíteni. Ezennel felemeljük kérő szavunkat az

erdélyrészi megyékhez s azon egyesekhez, kiknek osztályrészőkbe több jutott másoknál, mert érzik, hogy jó és üdvös dolog a többség a hazai czélokra meghozni az önkéntes áldozatot s adományaikat nem tagadják meg azon oltároknál, a melyeken a hazafiság tiszta lángú tüzét lobogni látják. Majdan, ha alapítóink megszorodtak, akkor leszünk képesek teljes munka-programmunkat megvalósítani, pályadíjakat tűzni ki, népköltészeti gyűjteményeket eszközölni, egy oly folyóiratot adni ki, melyben nemcsak felolvasásaink fognának megjelenni, de irodalmunkat illető bírálati cikkek is, és még ezeken kívül más egyebekre kiterjeszkedni, melyek egy irodalmi társulat körébe tartoznak. Nem kétlem, hogy felszólításunk nem lesz elhangzó szó a pusztában; hanem élénk visszhangot keltő a szívekben.

Csak imént olvastuk egy a mesevizsgálat legközelebbi feladatairól írt jeles cikkben: «— ha szigorúan megrostáljuk a magunk eddig mintegy 600-ra tehető kiadott meséjét, a folklorisztika magasb követelményeinek mindenben megfelelő vajmi kevés akad közöttük. Ilyeket inkább majd csak a közeli jövőtől várhatunk, a mikor már a mesegyűjtés tulajdonképeni céljaival és feladataival ismerősebb, a módszerben jártasabb s egyébként is jobb előkészültségű gyűjtők fognak ez ügy szolgáltatásában buzgólkodni.»¹⁾ A nagy nevű Kriza példája intve int s az általa járt úton követésére buzdít. Ámde mindjárt húsz esztendeje lesz, hogy a jeles férfi eltávozott tőlünk s valljuk meg, nyomait befedte a felsarjadó fű, példája keveseket vonzott, s népköltészetünknek ujonnan szedett vadrózsái is herbariumba zárattak s a gyűjtő fűvész, kevesek kivételével, ha leszedte őket, ügyet többé nem vet rájuk. Ezen a téren is nagy feladat vár irodalmi társulatunkra. De régi irodalmunknak is számos ismeretlen terménye lappang köz- és magánkönyvtárainkban, néha csak néhány elsárgult lap vagy laptöredék maradt meg az egykori teljes munkából, de ez is a miénk, kedves tulajdonunk, a hazai genius sugalta gondolatszikrák vagy oly szellemi tartalom, melyet a külföld nyújtott ugyan, de a nemzeti szellem

1) L. a «Hunfalvy-Album» 223-ik lapján.

sajátjává tett. A történész a leltárok poros ládáiban keresi az elmúlt évszázak okmányait, a régész a föld alól hozza ki a múltak emlékköveit s valónak bizonyúl a régi mondás:

«Quidquid sub terra est,
in apricum proferet aetas.»

S az irodalomtörténész ezekéhez hasonló igyekezettel buzgolkodik a múltak emlékeinek felderítésében. Még csak kevéssel ezelőtt itt láthattuk magunk közt társulatunk kiváló díszét, b. e. Szabó Károlyt, ki évtizedeken keresztül lankadatlanul kutatta történetünk s irodalmunk régi emlékeit, és hogy mily sikerrel, arról «Régi magyar könyvtára» bizonyoságot tesz. Példája örökre éljen fajunk nemzedékeinek emlékében s intő szavát hallja meg a késő utókor! Újabb felfedezések az irodalom téren folyvást gyarapítják évkönyveit, néha a tú helyettesítette a tollat, mint a marciánai Petrarca codexben; néha egy elrongyolt papirszelet felette becses szellemi tartalmat őrzett meg az utókornak. Petrarca, mint a hogy Beccatellinél olvassuk, papirnyiredékeket tartogatott magánál, hogy úton útfélen papirra vethesse múzsája sugallását. A szerencsés véletlen még az ó-kor irodalmait is folyton gazdagítja s kevéssel a nagy Aristoteles egyik eddig ismeretlen munkája felfedezése után, csak imént találtattak meg azon Herondas versei, ki Teokrit kortársa volt s őt a régiek véleménye szerint a kifejezések finomságában felülmúlta. Euripides egyik hosszabb szomorújátékából, melyet az ó-korban még Antiopéjánál is többre becsültek, napjainkban fedeztetett fel egy hosszabb töredék. Az újabb irodalmak ilyenemű felfedezések által folyvást gyarapulnak s nálunk is a véletlen s a kutatók lankadatlan szorgalma nagy költőink irodalmi hagyatékából újabb s újabb kincseket hoznak napfényre; így hogy példa okáért csupán egyre hivatkozzam, társulatunk nagyérdemű h. titkára, dr. Ferenczi Zoltán örök dicsőségtől körülsúgárzott költőnk, Petőfi Sándor hervadhatlan babérkoszorúját költeményeinek eddig ismeretlen újabb leveleivel gyarapíthatta. Társulatunknak is egyik főfeladata irodalomtörténetünk régiségeinek és drága ritkaságainak felkutatásában áll.

Talán nem volt a világirodalomnak oly korszaka, mint

a minő a jelen, melyben annyiféle irányzatok s oly ellenkezők összeütközését szemlélhetnők. A művész alkotó szelleme az ellentétes irányok ezen folytonos hullámozása s küzdelme közt már-már kétségbe esik a felől, hogy itt összhang jöhessen létre, s hogy e harc, habár csak az egyes ember lelkében, békére vezethessen. Az ó-kori irodalmakban inkább az elszigeteltség a feltűnő, a különélviség, habár azok is bizonyos pontig hatottak egymásra s maga Aegyptom sem volt annyira elkülönítve, hogy a szellem termékenyítő fuvalma, ha másunnan is jött, néhány élő magot a nilusmenti ország termőföldébe el ne hinthetett volna. A római irodalmat a hellén szellem termékenyítette s Q. Ennius a dölyfös rómaiak közt, kik a külföldit lenézték, kicsinybe vették, már öntudatával birt annak, hogy minő jelentőséggel bír több nyelvnek tudása s magáról dicsekvőleg mondotta, hogy :

«Tria corda habere sese, quod loqui graece et osce et latine sciret.»¹⁾

Ez egy nagyjelentőségű nyilatkozat az ó-korban s különösen a rómaiak közt és előárnyékát vetette azon küzdelemnek és győzelemnek, melyet a görög szellem vívott ki a rómain. M. Porcius Cato hiában kelt sikra a hellenismus ellen, törekvései sikerteleneknek bizonyultak s öreg korában maga is a görög nyelv tanulására adta magát. Később a kereszténység, majd a germán népek szelleme, majd az islâm, majd ismét a renaissance korában újból a hellén szellem hódított Nyugat-Európában. A catholicismus és protestantismus harczi szintén kiváló hatással voltak a nyugateurópai művelődés folyamatára. A nyugateurópai irodalmak kifejlődvén, ezek is kezdettek egymásra hatni, majd a különböző bölcsészeti rendszerek jöttek egymással ellentétbe s vezettek az erős politikai meggyőződések küzdelméhez, a melyek következtében az ellentétes irányok még élénkebbek lettek. A romantika s a classicismus ellenhatása a múlt évszázban kezdődik s előbbeni néhány felfogásbeli tévedésének, mint Heinrich Gusztáv egyik jeles cikkében olvassuk, a júliusi forradalommal meginduló új szellemi élet ve-

¹⁾ Gell. XVII. 17, 1.

tett véget.¹⁾ A keleti irodalmak feltárulván Nyugateurópa előtt, ezek befolyása is mind érezhetőbb lett a nyugati irodalmakra. A nemzeti érzék felébresztése a nemzeti irodalmaknak nagy lendületet adott. A bölcsészeti iskolák, vallásos hitelvek, politikai erős meggyőződések áramlatai az irodalom legbékésebb vidékeit, a harcczaj közt hallgatag Múzsák berkei s ligeteinek csendjét felrázzák s ezek mindegyike az illető nép nemzeti szellemére hivatkozik, vele akar szövetkezni, hogy az irodalmi fajok összeségében uralomra vergődjék. És az egyének nemcsak a diadalkorona elnyeréseért küzdenek egymással, nemcsak versenyeznek, hanem egyéni világnézetök, ízlésök általánosítására törekednek. Az ellentétek ezen fokozódó nyugtalan-sága közt irodalmi társulatunknak résen kell lenni érdekeinek megóvására, nehogy a nemzeti szellem tőle különmemű tényezőkkal szövetkezvén, saját céljaitól elvonassék.

Ime a társulatunk elé kitűzött teendőkre újólág reá mutattam, egyáltalában nem az újság vágyától vezetettve, mert hiszen nem új dolgokat mondtam, hanem ismert igazságokat. Üdvösnek s hasznosnak tartom, hogy a jól ismert igazságok gyakran említettessenek, mert az igazság ugyan nálunk nélkül is annak marad, a mi természeténél fogva; de reánk nézve úgy lesz igazán hasznos, ha minél többször emlékezünk meg róla.

Társulatunk hazánk erdélyi részeiben valódi szükségnek felel meg s ez okon létjoga rendíthetlenül áll. Fejlődjék mind többre s virágozzék mind szebben!

¹⁾ «A német végzet-tragédia eredete», megj. a Hunfalvy-Albumban, l. 205-dik lapon.

II.

Ferenczi Zoltán titkári jelentése

az Erdélyi Irodalmi Társaság 1892. Junius 12-én tartott IV. ünnepélyes közgyűlésén.

Tisztelt haligatók!

Szerényen, de városunk közönségétől és a sajtótól folyton növekedő érdeklődéssel kísérve folytatta az Erdélyi Irodalmi Társaság a lefolyt évben is munkásságát s midőn visszatekinteni van alkalmam e jelentés alkalmából azokra, melyek az év főbb eseményeit teszik, az az erősödő remény táplálja lelkemet, hogy az út, melyet társaságunk választott, az, mely komoly munka s az irodalom sokoldalú és meleg lelkesedéssel való művelése mellett egyszersmind megtalálja irányát az életbe, a kedélyekbe s fontos tényező arra, hogy az irodalom iránti érdeklődés mélyebbé és terjedtebbé váljék.

Jelenleg, legkivált anyagi akadályok miatt, társaságunk működése főleg felolvasó ülésekre szorítkozhatik, s így csak hallgatóság útján terjesztheti közetlenül az irodalom iránti érdeklődést. Mi és mennyi az, mit felolvasó üléseink nyújtottak, legjobban megmutatja az ezeken felolvasott dolgozatoknak rövid elősorolása. Rendes tagjaink ez évi előadásainak sora a következő:

BENEDEK ELEK *Marczi iskolába megy* cz. rajz, CSERNÁTONI GYULA *Emlékbeszéd P. Szathmáry Károly felett*, ÉJSZAKI KÁROLY *Phryne. Egy modell az ó görög világból* cz. elbeszélés, FANGHNÉ GYUJTÓ IZABELLA *Mons Athos* cz. elbeszélés, FELMÉRI LAJOS *Egy gyermek regénye* (Értekezés Pierre Loti regényéről), FERENCZI ZOLTÁN *A gyermekek Shakespeare tragédiáiban* (Értekezés), FINÁLY HENRIK *Alcharizi* (Értekezés), DE GERANDO ANTONINA *Marbot tábornok emlékiratai* (Értekezés), GYARMATHY ZSIGANÉ

Az első és utolsó út (Elbeszélés), HEGEDÜS ISTVÁN *Május 1.* (Költemény), HEGYESI VILMOS *Utközben: az édig* (Elbeszélés), *Az elnök* (Elbeszélés), JAKAB ÖDÖN *Farsangi éj* (Költemény), JÉKEY ALADÁR *Két költemény*, E. KOVÁCS GYULA két ízben *költemények*, KUUN GÉZA *Kerekes Ábel* (Értekezés), MENTOVICH GYULA *A nagybácsi* (Elbeszélés), MALONYAI DEZSŐ *Két kis csavargóról* (Rajz), SEBESI JÓB két ízben *költemények*, SZÁSZ BÉLA *Születésnapra* (Költemény), SZÁSZ GERŐ két ízben *Feleségemhez*, I—II. és *Örök harcz*, *Örök szerelem*, *Örök bánat* cz. a. költemények. Vendégektől a következő művek olvastattak föl: BEDE JÓBTÓL *Két leány* (Elbeszélés), GÁL GYULÁTÓL *Csiky Gergelyről* (Értekezés), GYALUI FARKASTÓL *Egy humoros könyv a XVII-ik századból* (Értekezés), IVÁNYI JENŐTÓL *költemények* és egy fordított részlet Grillparzer »*Az arany gyapjú*« cz. trilogiájából, PETRI MÓRTÓL *A vége*, *Pillangósors*, *Havas mezőkön*, *Uj szerelem* *Küzde*, *Boldog világ* cz. költemények, RUDNYÁNSZKY GYULÁTÓL két ízben *Van egy csodás könyvem*, *Nézlek, nézlek*, *Mi volt az, a mit eddig érezék*, *A te neved*, *Tied vagyok*, *Uton*, *Az áldottnak* etc. cz. a. költemények. Tartottunk e szerint 9 felolvasó ülést, melyeken 26 felolvasó adott elé 18 prózai és 41 verses művet, összesen 59-et, melyek közül eredeti mű 58, műfordítás 1, aesthetikai és irodalomtörténeti szakba vágó 9, prózai elbeszélés és rajz 9, drámái 1, lyrai 40.

Midőn ezekben beszámoltam ez év működéséről, egyszerűs mind lehetetlen nem utalnom azon feladatokra is röviden, melyek társaságunk előtt állanak. Ha alapszabályainkat tekintjük, a feladatok egész nagy sora vár megvalósításra. E társaság eszményi célja odairányúl, hogy működése legalább is egész hazarészünkre kiterjedjen, hogy irodalmi vállalatot létesítsen, mely egy nagyobb közönséggel s az élet terjedtebb felöléléssel tartson fenn állandó érintkezést. E feladatok azonban nagy s főleg nagyobb anyagi erőt igényelnek, mint a milyennel egyelőre társaságunk rendelkezni bír. Azonban ha e célok jelentékenyek s bizonyos tekintetben idealisak, épen arra valók, hogy szolgáljanak buzdításúl s jelöljék azt a magasba vezető utat, melyen haladnunk kell; mert soha sem kell feledni, hogy csak az bír nagy cselekvésre buzdúlni, ki nemes

és nagy czélokot bir kitűzni. Az e czélhoz a legegyszerűbben vezető eszköznek, t. i. alaptökének gyűjtése társaságunk jövő programjának a szellemiek mellett első pontja.

Társaságunk tisztikara ugyanaz volt, mint a megelőző évben, elnökké KUUN GÉZA gróf, alelnökké SZÁSZ GERŐ és FELMÉRI LAJOS, titkárrá CSERNÁTONI GYULA, pénztárnokká HÓRY BÉLA újból megválasztattak. Élénk veszteségünk volt az, hogy CSERNÁTONI GYULA titkár, ki e tisztet társaságunk megalapítása óta viselte, városunkról eltávozván, lemondott, mit a választmány sajnálattal vett tudásúl, s elismeréssel igtatta jegyzőkönyvébe Társaságunk érdekében több évi fáradhatatlan munkásságát, s a teendők ideiglenes vezetésével csekély személyemet bizta meg.

Ez évben társaságunk új tagokkal erősítette meg magát. Tiszteletbeli tagjai sorába igtatta KÖVÁRY LÁSZLÓT és ÉSZAKY KÁROLYT, kiknek nevét szükségtelen magyarázó jegyzetekkel kísérem s munkásságuk érdemeit e megtisztelés nem emelte, csak követte. Rendes tagjaiúl megválasztotta ABONYI ÁRPÁDOT, FANGHÉNY-GYUJTÓ IZABELLÁT, HEGYESI VILMOST, MALONYAI DEZSŐT, MENTOVICH GYULÁT és SEBESI SAMUT. Alapító tagjaink száma szintén gyarapodott ez évben, KÖVÁRY LÁSZLÓ 50 frttal lépett be társaságunk alapítói közé.

Ezekben kívántam beszámolni Társaságunk elmúlt évről s a ki tudja a rendelkezésünkre álló eszközök csekélységét, e munkásságot sikernek fogja nézni s reményét ép úgy növelni fogja a jövőben, mint nekünk növeli, kiknek a belső élet szemléletében volt részünk.

Ezzel jelentésemet bezárom.

Emlékbeszéd P. Szathmáry Károlyról.

Felolvastatott az Erd. I. Társ. 1892. június 12-én tartott IV. ünnepélyes közgyűlésén.

»Az emberek jobban megösmernék egymást, ha nem hasonlítgatnák magukat folyton egymáshoz« írja Goethe. Minden ember egy-egy külön kis világ — és ha az emberiséget mindjárt összekapcsolják is bizonyos közös tulajdonságok: azért az egyéniség mindenkinél érintetlen marad s többé-kevésbé minden cselekedetében nyilvánul. A központosítási és egyformásítási hajlam, a mely az államéletet a történelem tanúsága szerint mindenha jellemzé, tulajdonképen harcz az egyéniség tulságos kifejlődése ellen és állambölcsészeti szempontból talán ki is magyarázható. Azonban a szellemi-életben egyformásítani és az irodalom történetében folyton u. n. »iskolákat« alapítani s ezen a réven 20—30, sőt gyakran több író, vagy mondjuk individuumot egy kalap alá vonni: mindig oly eljárásnak tűnt föl előttem, a melyben több a kényelem — mint az igazságszeretet. Deák Ferenczről maradt fenn, hogy minden költeményt elolvasott, mert a mint mondá: ha még oly gyenge is, azért mindenikben van valami. Ez a »valami« pedig, a mi a nagy államférfinak a rossz versből is a lelkéhez szólott, bizonyára nem lehetett egyéb, mint az illető versíró egyénisége. Oly fontos dolog ez az embernél, de főként az írónál, hogy az individuálitás kisebb- vagy nagyobb fokú nyilvánulását túlzás nélkül merném az író mértéke gyanánt fölállítani.

Én, Tekintetes Társaság, nem valék oly szerencsés, hogy P. Szathmáry Károlyt személyesen ösmerhettem volna, de műveiből egy olyan egyéniség szólott hozzám, a melyet méltónak tartok reá, hogy a Goethe utasításaihoz híven tárgyaljak. Éppen ezért, midőn a Tekintetes Társaság megtisztelő

fölvívásának engedelmességek: nem hasonlítatom őt senkihez, hanem az idő rövidségéhez mértén, elmondom az életét; vázoló törekvéseit és számot adok azokról a benyomásokról, a melyeket művei tettek reám.

Péterfalvi Szathmáry Károly 1830. augusztus 28-án született Szilágy-Somlyón. Szülői középsorsu birtokos nemesek voltak, a kik főtörekvésüknek tartották, hogy úgy Károly, mint korán elhalt testvérbátyja, a lehető leggondosabb nevelésben részesüljenek. Az elemi iskolát otthon, későbbi tanulmányait pedig a zilahi és a kolozsvári ref. kollégiumokban végezte. 1848. tavaszán már a kir. tábla irnoka lett és ekkor kezdett legelőször irodalmilag is működni az Ocsvay Ferenc »Erdélyi Hiradó«-jában.

A szabadságharcz kitörvén, az alig 18 éves ifjú is fegyvert fogott és mint közlegény a 31-ik zászlóaljban szolgált. Köztelességét tudó, intelligens és bátor katona léte gyorsan haladt végig az altisztii fokozatokon és 1849. február havában már tiszt, és nem sokkal reá az erdélyi utászkar parancsnoka lett. Képzettségét és haladását kedves ezredesének: Tóth Ágostonnak köszönheté, a ki a szerény modoru fiatal honvédet első percztől kezdve megszerette és figyelemmel kísérte. A Bem híres csatái közül egynehányban ő is részt vett s végig küzdötte a szabadságharczot Dévág, a hol a vegyvert lerakván, társai nagy részével együtt fogságba került. Innen egynehány hónap mulva sikerült ugyan a szabadulás, de azután csaknem két évig bujdokolnia kellett. 1850-ben Pestre kerülvén, csak ekkor gondolhatott ismét reá, hogy valami pálya után nézzen, mert a jogi, a mire ő készült, ezekben az időkben kevés kilátást nyujthatott a magyar embernek. Beiratkozott tehát az akkori József-műipar-tanodába és technikát kezdett tanulni, azonban, hogy addig is megszerezhesse magának a mindennapi kenyeret, egyszersmind a Várady Ádám-féle magán tanintézetben is tanárkodott. Később egészen fölhagyván a technikával, az egyetemre ment át s a bölcsészeti tanfolyamot végezte.

Erre az időre esik tágabb körű irodalmi munkássága is. Beszélékkel és terjedelmöknél fogva manapság regényeknek

is beillő hosszabb elbeszélésekkel árasztá el az akkori lapokat, úgyannyira, hogy neve csakhamar országszerte imertté lőn. És itt már megjegyezhetjük róla, hogy még e zsenyékből sem tűnik ki valami magasabbröptű képzelőtehetség; lebilincselő hangulat; élesebb megfigyelő képesség vagy reflektáló hajlam, pedig a legtöbb született nagy írónak éppen első zsenyéi a legjellemzőbbek, mert azon kiváló tulajdonok, a melyek későbbi nagyságukat előidézik: az ifjúkori művekben rendszerint túlozva szoktak jelentkezni. A Szathmáry egyénisége azonban ezekből is híven tükröződik vissza úgy, hogy a tanulmányozó szemét nem akadályozza semmi mesterséges máz arra nézve, hogy a szerző képességeiről fogalmat alkothasson magának. Ugy tűnik ő fel már ezekben is, mint egy igazságszerető, hazafias érzéstől áthatott, minden jóért és nemesért lelkesedő igazi kötelességtudó ember, a ki abban a helyes meggyőző, désben él, hogy hazája és embertársai iránt való kötelességeinek úgy felelhet meg a legjobban, ha lelkének minden nemes hajlamát és tehetségét érvényre juttatja. Túlságos nagy igényeket ő maga sem táplál — és másokban sem igyekszik támasztani maga iránt. Inkább törekszik arra, hogy igazat mondjon, mintsem arra, hogy szépen mondja el. Éppen ezért ekkori elbeszéléseiben is kerüli az olyan tárgyakat, a melyekben kizárólag a fántáziára lenne utalva és történelmi témákat keres, a hol kutathat, — sőt ha kell: hivatkozhatik is.

Balassa Bálintról, Ország Ilonáról szóló ekkori elbeszélései péld. történelmi essayknek is beillenek, oly gondos utánjárással és az adatok oly lelkiösmeretes fölhasználásával vannak megírva. Ha e körülmény talán árt is valamennyire a poétának, a mennyiben egy kissé szárazzá, mondhatnók: pedánszá teszi előadását, mindenesetre jellemző Szathmáryra, az egyénre nézve, a ki a terhes anyagi gondok és a fárasztó napi munka után is időt talált a Lisznyaiak, Beöthy Laczik és a »komlókert« virágkorában lelkiösmeretes tanulmánynyal pótolni a teremtő képességet, a mit a természet sok tekintetben megtagadott tőle. És egykorú írotársainak egybehangzó nyilatkozatai szerint csakugyan majdnem emberfölötti munka az, a mit az ifju Szathmáry, mint tanító, tanuló és író ezekben az időkben végzett.

Az 1856. és 57-ik éveket külföldi utazásokkal tölté el és meglátogatta Franciaországot, Svájcot és Angliát is. Hazatértekor azonnal meghívást kapott a mármaros-szigeti ref. lyceum történelmi tanszékére, a melyet örömmel foglalt el, mert hiszen a történelem volt az ő igazi eleme a tudományban és irodalomban egyaránt; — aztán meg bujdosásai szomorú idején Mármarost is nagyon megszerette.

Itteni tanári működéséről elég lesz fölemlítenem, hogy az ifjusági önképzőkör, ének- és zenekar, meg a tornatanítás az ő kezdeményezésének köszönik létezésüket, s egyéb tekintetben is oly sokat munkált az intézet javára, hogy az előjáróság távozásakor egy arany billikkommal tisztelte meg.

1862-ben a nagy-enyedi kollegium történelmi tanszékével cserélte föl előbbi állását és itt tanárkodott 1868-ig, midőn Tisza Kálmán, az akkori balközép vezére, az általa alapított »Hazánk« című lap szerkesztésére nyerte meg. Azon hat év alatt, a mit Nagy-Enyeden töltött, számos szépirodalmi dolgozatán kívül megírta még a kollégium történetét is.

A szerkesztői pálya egyszersmind egy új működési körrel gyarapítja a Szathmáry tevékenységét, a mennyiben most a politikával is foglalkozni kezd. Egyéniségéhez azonban ekkor is hű marad és a világok sorsát intéző nagy kérdéseket nem bolygatva, hamar felösmeri a tért, a hol szorgalommal és lelki-ösmeretes utánjárással dolgozni és hatni lehet. Az 1869-iki országgyűlésen ugyanis mint a nagyatádi (Somogy-megye) kerület képviselője már interpellációt intéz az akkori vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a kisdedóvás tárgyában és egész haláláig ez marad legkedvenczebb témája és egyik legfőbb feladata. Közbe-közbe gyakran szólal föl más nagyfontosságú kulturális és művészeti kérdésekben is, mint péld. a nemzeti színház európai színvonalra való emelése; egy állami felsőbb kereskedelmi tanintézet létesítése; Vajda-Hunyad várának stilszerű renoválása; a kolozsvári egyetem fölállításának sürgetése stb., — de mindegyre visszatér a kisdedóvás kérdéséhez és tanulmányoz, tervekét készít, ágitál, harczol, csakhogy a kisdedóvás ügye társadalmilag és törvényhozásilag egyaránt felkaroltassék.

Ez érdeklődésének megható megválasztását leljük abban a tényben, a melyet az »Országos magyar kisedvédő egyesület« 1873. január 26-án tartott alakuló gyűlésén ő maga mond el megnyitójában. Elbeszéli ugyanis, hogy az 1862-ik év nyarán az alföld egyik falujában volt, midőn hirtelen tűz ütött ki s rövid időn az egész község a lángok martaléka lett. Végig menvén az elhamvadt házak között, egyszer csak ahhoz a helyhez ér, a hol a tűzben megégett kiseddek hulláit hordták össze, a kiket mezei munkára ment szülőik házaikba csuktak és magokra hagytak. A kiseddek kezei mintegy vádolólag emelkedtek az égre — »s mióta ama megégett kiseddekeket láttam — mondja beszédében — nem tudok többé nyugtot találni.«

Valóban hazánkban őt tekinthetni a múlt évi kiseddévási törvény kezdeményezőjének és részben létrehozójának. Társadalmilag és irodalmilag szünetlenül munkálkodott a kiseddévás érdekében s 1875-ben törvényjavaslatot nyújtott be a kiseddévás ügyének országos törvény által való rendezése tárgyában és bár a javaslat az egész ház részéről élénk helyesléssel fogadtatott, mégis tovább egy évtizednél hevert a tanügyi bizottság iratai között a nélkül, hogy érdemlegesen tárgyalatott volna. Csak a legközelebbi években került ismét reá a sor, midőn jelenlegi közoktatásügyi miniszterünk felkarolván az ügyet, Szathmáryt egy javaslat készítésével bizta meg, a mely 1889-re el is készült.

Mindnyájunk előtt ismeretes úgy a javaslat, mint a javaslattevő sorsa. Az előbbi diadallal, az országház tagjainak helyeslő éljenzése közben tétetett a ház asztalára — az utóbbi pedig ugyanekkor hajtá le fejét a halálos ágyon örök álmra . . . örök pihenésre. Úgy halt meg, mint egy igazi hős a csataterén, a kinek öntudata nyugodt; ajkain mosoly ül, mert a távoli diadalkiáltás elárúlja, hogy az ügy, a melyért élt és küzdött: meg van mentve.

Talán egy kissé többet is időztem e tárgynál, mint a mennyit vázlatom kerete megengedett volna, de bevezető soraimban azt ígértem, hogy a Szathmáry törekvéseiről is szólanom fogok; — már pedig ezek között a kiseddévás ügye volt

a legnemesebb és a legszámottevőbb, a mely egyszersmind úgyszólván az életével forrott össze.

Visszatérvén most irodalmi munkásságára: jegyezzük meg, hogy sokoldalú elfoglaltsága későbbi korában is ép oly kevéssé gátolta őt a dolgozásban, mint egykor, a fiatal évek küzdelmei között.

A lapokban és szépirodalmi vállalatokban még mindegyre sűrűn megjelenő elbeszélésein kívül most már nagyobb koncepcziókkal is megpróbálkozik és egy néhány, akkoriban nagyon olvasott regényt ír. Ki ne emlékeznék közülünk is »A sirály«, »Shamyl«, »Vetélytársak«, »Erdély vészcsillaga«, »Izabella«, »Magyarhon fénykora«, »Kosztolányi hölgyek«, »Bethlen Miklós«, »Bujdosók«, »Bethlen Gábor ifjusága« stb. című regények valamelyikére, a melyeket különösen az erdélyi részekben olvastak, mert tárgyaik nagyrészből a szép Erdély történelméből voltak merítve. Az az irány és az a szellem, a mely e művekből szól hozzánk, a mai nemzedék előtt bátran idegennek mondható, annyira különbözik a regényírás terén ma uralkodó modortól. Azoknak a visszafojtott lélekzettel készelt izgató helyzeteknek, összetömörített, drámailag folyó cselekvényeknek, minden fölösleges czafrangot nélkülöző, néha túlzottan realiztikus, de többnyire mindig jellegzetes irálynak, száz meg száz apró megfigyelésnek — és az egyes jellemek és állapotok pszichologiai rajzának nyomára sem akadunk a Szathmáry regényeiben. A régi jó idők egyszerű krónikása ő, a ki gyermeteg kedélylyel borong a lovagvárak romjai között; kegyelettel olvasgatván le omló falaikról történeteiket. A meseszövéseben sem mester. Legfeljebb csak annyit tesz, hogy a főcselekvényt egy-egy érdekesebb helyen megszakítja és egy epizódot szó közbe, mi által az olvasó kíváncsisága a fő cselekvény iránt egy kissé magasabb fokra emelkedik. Inkább az események, mintsem az egyes jellemek által akar az olvasóban érdeklődést kelteni; — annyi invencziója azonban nincs, hogy ez minden körülmények közt sikerüljön neki. Valami sajátos, ó-angol balladákra emlékeztető zamatot azonban nem lehet megtagadni műveitől és irányától, különösen midőn egy-egy fejezetet ilyenformán kezd meg: »Az 1667-ik év egy gyö-

nyörű alkonyán magános lovag ügetett a Maros völgyén felfelé.« Van az ő ó-szerű naivitásában valami olyan keresetlen őszinteség, a melyhez hasonlót az ujabbkoriaknak sokszor a legnagyobb verve-vel megírt műveiben sem lehet föltalálni. Szintúgy kierzik irányából, hogy ő maga is élvez, mikor péld. »Bethlen Gábor ifjúságá«-ban a szárhegyi kastély lakóinak életmódját, vagy az öreg Zalasdi ősmagyaros virtusait ecseteli. A még ifjú és lovagias Báthori Gábor rajzánál meg oly melegség ömlik el sorain, a mely önkéntelenül eszünkbe juttatja, hogy az író bölcsője a hatalmas dinásta-család ősi fészkeben ringott. Általában eszményi rajongása a mult és a történelem nagy alakjai iránt, a kiket olykor majdnem félistenekké emel az eposzra emlékeztet; — a minthogy az ő regényei valósággal közel is állanak az eposzhoz — míg az újabbak már a drámát közelítik meg.

A Szathmáry fénykora mint regényíróé, a hatvanas évekre esik. Azon nagy változás iránt, a melyet a regény irányában és szerkezetében az újabb orosz, meg francia regények hatása idézett elő, ő érzéketlen maradt — és így meg kelle érnie azt, hogy művei lassan-lassan leszorultak a könyvpiaczról s neve az új nemzedék előtt mint íróé csaknem ösmeretlenné vált. Pedig szorgalma mondhatni, hogy a legutolsó perczig a régi maradt, mert folytonosan látni lehetett nevét a lapokban — csakhogy olvasói apadtak meg.

Megpróbálkozott a színműírás terén is »A Kendyek«, »Csák Máté« és »Lucanus« czimú darabjaival, de minden maradandó siker nélkül. Irt aztán humoros költői elbeszélést a a cseh Holubár lovag viselt dolgairól és egy drámai költeményt, mintegy ellendarbjául az Ember tragédiájának »Az asszony komédiája« czímmel.

Az ifjúsági irodalom terén ő alapította meg és szerkesztette néhai Trefort miniszter megbízásából a »Jó könyvek«-et s a »Piros könyv«-ben egy kötet válogatott történelmi elbeszélést nyújtott a fejlettebb ifjúság számára.

A mi azonban különösen becsülni való benne és alakját hamar csüggedő korunkban igazi egyéniséggé emeli: az a nemes idealizmus, a melyet az irodalom iránt, jöllehet feltűnő

sikerekkel sohasem dicsekedhetett — mindenha megőrzött. Társaságunk alakulásakor ő volt egyike a legelsőeknek, a ki üdvözölte az eszmét és csatlakozását jelenté hozzánk. Egy ülésünkön föl is olvastak tőle egy »Kolozsvár legszebb napja« című történelmi elbeszélést, a mikor egyszersmind ígéretet tőn, hogy bármikor szólítsuk föl, mindig szívesen működik közre Társaságunk érdekében. Fájdalom azonban, nem sokkal reá beleszólt a sors és P. Szathmáry Károly is növelé megdöbentően szaporodó halottaink számát. Nekem, mint a Társaság akkori titkárának jutott a szomorú kötelesség, hogy 1890-ben bekövetkezett halálát Társaságunk 1891 május 24-én megtartott III-ik ünnepélyes közgyűlése alkalmával bejelentsem. Alakja, emléke most már az utókoré, a mely lehet, hogy szigorúbban fogja megítélni műveit, mint a hogy most én tevém. Valószínű, hogy akadnak olyanok is, a kik elfeledik a kort, a melyben élt és azt követelik majd műveitől, hogy olyanok legyenek, mint a saját korukbeliekéi. És lehet, hogy fognak még követelni tőlök sok mást is, de én az ilyenek számára ismét csak Goethét idézem, a ki Gondolataiban bölcsen mondja, hogy: »Ha az ember mindent meg akarna tenni, a mit követelnek tőle: úgy többre kéne becsúlnie magát, mint a mennyit valósággal ér.« Szathmáry pedig ehhez nem értett — és éppen ezért meg tudta őrizni individuálitását.

Maradjon fönn emléke és legyen áldott Társaságunkban is!

Besztercze, 1892. június 3-án.

CSERNÁTONI GYULA.

IV.

Örök törvény.

Ha végzet, ha isten, de törvényül adá :
Ti hegyek, ti sziklák hajoljatok alá ;
És ti völgyek, berkek, végetlen lapályok,
EmelkedjeteK föl, ott fris lég vár rátok.

A hol most csapkodnak forgó zuhatagok,
S egeket ostromló oceán kavarog :
Virágok nyiljanak, rózsá, szekfű, jázmin,
S pillék röpködjenek égő nap sugárin.

Hol most éden virul, méz és tej szivárog,
Keljenek örvények, tűzhányó vulkánok ;
Élet ne maradjon, se lét, se gondolat,
A halál mutasson vészjelző nyomokat.

Fényes mennyboltozat, te látható semmi,
Tenger-csillagoddal te is menj pihenni :
Egy-egy kihült napot csak dobj ki magadból,
S helyébe támadjon örök-éj valahol.

Csak te, büszke féreg, illanó köd, árnyék,
Kinek neved ember : te maradj, te várj még ;
És higyjed, és reméld, és csak bizzál abban,
Hogy változatlanul lényed halhatatlan.

Örök szerelem.

Csak árnyékok vagyunk, tünemények csupán.
Meghalunk, feloszlunk, egyik a más után ;
Századok mulnak el új századok jönnek,
És nyoma se marad az ember-öltőknek.

Egyik hadvezér volt, nagy király a másik,
 Milliók érezték szeme villanását;
 Azt hitték, fejükkel az eget érik,
 S most egy barom legel hült porukon végig.

Világ szép asszonya, könnyen hajló nádszál,
 Ki életedben mindig mosolyra vadásztál,
 Hol van szép arcodnak liliom-erdeje?
 Halál és feledés ölelkeznek vele.

Csak árnyékok vagyunk, szálló tünemények,
 Melyek öntözőkben lobognak, elégnak,
 És fény, és melegség, és minden csak semmi,
 Hangzik az ítélet: temetni, temetni!

Csak mi, kik szeretünk, mi vagyunk feloldva:
 Bezárhatnak majd egy hideg koporsóba;
 Halott porunkon a férgek jóllakhatnak,
 Mégis mi vagyunk a győzelmes hatalmak.

A szerető szívek mindörökké élnek,
 Boldog részesei a végtelenségnek;
 Mert midőn kedvesünk utolszor ránk hajol,
 Egy új csillag támad az égen valahol.

Örök bánat.

Bölcselkedem, prédikálok,
 Biztatgatom a világot:
 Hogy milyen szép minden itt!
 Mosolygásból van alkotva
 A lét, a föld, a menny boltja;
 Minden, mi él, melegít.

Szép a világ, a mindenség,
 Gyönyörűen kifestették
 Láthatatlan szent kezek.
 A mi bűvöl, kéjbe ringat,
 Édesíti napjainkat:
 Itt sugárzik, itt lebeg.

A tündöklő mennyboltozat
 Kirakja a csillagokat,

Ábránd-keltő est ha jön;
S fényük még csak alig bágyad,
Köszönti az alvó tájat
Kelő nap a bérctetőn.

Fülemilék dalra kelnek;
Ébrednek a völgyek, berkek:
A föld szive megdobog.
A sirok is mosolyognak,
S árnyában a virágoknak
A holtak is boldogok.

Hát azok a szent örömök,
Midőn a szív csak könnyörög,
Mert érzi a végtelent:
A szerelem titkos álma
Édes szendert borít rája.
S édent bir már idelent.

Szép a világ, óh, szép folyvást.
De ha látok csillag-hullást;
Könnyet gyermek szemiben;
Szívet, a mely ketté törött;
Hervadt lombot, bús temetőt:
Csak zokogok — csendesen.

SZÁSZ GERŐ.

V.

Az első és utolsó út.

Irta Gyarmathy Zsigáné.

I.

Az öreg Tamás Marcziné immár elérte a hatvanötödik esztendejét és még nem járt a község határán túl. Huszonöt éve annak is, hogy a gőzös ott fűtyöl és zakatol végig a kertjén túl; mindennap elnézi jövését-menését, egy kissé még mindig fél tőle, különösen sötétben, mikor a két tüzes szemét rámereszi és úgy közeleg dübörögve. De azért nagyon óhajtana egyszer bele ülni. Hiszen, már jár azon mindenféle; az ő községéből is tolul a nép minden héten kétszer a kolozsvári heti vásárra, csak ő egyedül nem volt még soha, s hogy ez fel ne tűnjék senkinek, mindig azt mondta: »Na az én természetem nem veszi be a koriczálást.«

— Jobb is az úgy Kata fiam, — szokta volt mondani az ura. De azért Tamásné nagyon vágyott és szerette volna, ha biztatja valaki. Az ura pedig éppen nem biztatta, sőt dicsérte: »Jó itthon ülő, hűséges ápolóm valál, az Isten áldjon meg érette.« De az ura meghalt. Egyszer aztán, a szomszéd asszony, az öreg Vinczéné, így szólott hozzá:

— Te Kata! látod, most, hogy az urad meghalt, milyen jó alkalmad nyílik »ócskát« vinni a vásárra. Én is össze szedék néhány kupa borsót: gyere velem te is, Kolozsvárra.« És a világlátott vén kofa, Vinczéné, elkezdte dicsérni a várost: szebb az még Nagy-Váradnál is. És Tamásné csak nem akar úgy elköltözni a temetőbe, hogy Kolozsvárt meg ne lássa. És Tamásné ennek okán hozzá is látott az előkészülethez.

Pajtából szobává előléptetett kis fészkében kitergeti az

örege fehéreneműit és éppen nem érzi magát nyugodtan. . . . Ezen a vidéken az a szokás, hogy a mint öregednek az emberek, úgy kerülnek mind kisebb-kisebb lakásba. Kezdi az utcára néző szobában; — mikor a fiu nősul, akkor a szülők már a »hátulsó házba« kerülnek; a második fiu házasságánál a »kamara« járja és a harmadiknál — ha nincsen mód új ház építésre — szinből, ólból tákolják össze az öregek fészket: jó nekik az is arra a kevés időre; úgy is szűkebb szállás vár rájuk ide s tova.

Tehát, özvegy Tamásné, a mint ott babrál a fehér »ócska« között, magában mind azzal beszél, a ki ezeket elnyütte: »Látod, látod, mibe foglalatoskodom, úgye, nem hitted volna ezt soha! Te most bizonyosan ezt is látod — mert ott már nincsen titokban semmi — hogy elmentem volna én édes örömet régebben is valamerre, csak tudtam volna hozzá okot kapni. Megbotránkozol úgy-e? De kérdezd csak meg a többi lelket, mindet, a ki veled ül a fényes mennyekben, hogy feleségök lelkét nem nyomja-e ennél még nagyobb vád is?«

Az özvegy ablaka alatt virágozik egy nagy orgona-bokor. A kisebb meny szedi a nyiló fürtöket; az ablak nyitva van; a kövér kis menyecske bedugja rajta a fejét:

— Ni ni! anyámasszony, úgy hát igaz, hogy menyen Kolozsvárra?

— Már mért ne lenne igaz! — veti oda félvárlól; de szive, az a már rég pihenő öreg szív csak elkezd dobogni. A menyecske fehér fogai közé kapja a »borostyán« nyilást és duzzogva szól:

— Már az egész világ járt Kolozsvárt, csak én nem!

— Na, bizony, neked is kezdték azt! — És az öreg úgy mutatja a dolgot, mintha ő már többször járt volna ott. Csak nem lehet olyan járatlan, mint ez a tizenhatsz esztendő tacska!

Az öreg békességben él menyével, mert mikor ezelőtt pár évvel meghalt az egyetlen leánya, akkor fogadást tett, hogy szó nélkül eltűr mindent; jó lesz hozzájuk, 'iszen ezt a magához való esze így tanácsolja; mert, ha már nincs az embernek leánya és öregségére leveri egy betegség, nem lesz a ki egy korty vizet adjon: de így, csak megemlékeznek a menyecskék, hogy ő sem vala rossz hozzájuk.

Később a nagyobb meny, a kedvencz is, betoppan az özvegyhez.

— Na hát ne segítsek foltozni anyámasszony?

— Megvan már minden Ilona, csak arra kérlek, áldja meg az Isten a lelkedet, hogy a disznóra legyen gondod, míg megjáróm azt a nagy utat. Te már tudod, hogy ez a disznó nem olyan, mint a más ember diszna — mert nem is becsületes ember az, a ki így neveli a malaczat és azután, mikor eladja, fel sem említi hibáját!

A menyecske tudja, hogy a kérdéses süldő a legrosszabb irányu nevelésben részesült: korpát, kenyérhaját, tengerit nem eszik, csak főtt étel kell neki; pedig főtt ételt nyaranta még a gazda ember sem kap, nemhogy a szegény özvegy disznója!

A meny, a mint távozóban van, visszafordul:

— Anyámasszony, aztán meg ne ijedjen akármit is lát!

— Eredj, ne beszélj, hát mi a csodát látnék? — És az öreg asszony mehetnékje kezd lohadni: ez a menyecske tud valamit, 'iszen sokszor utazott; vajjon mi félelmeset láta? De nem, nem fogja megkérdeni, mert nem akar megijedni, nem akar úgy meghalni, hogy azon a tüszögő, füstölő bolond masinán ne üljön.

Mikor a menyecske távozik, betoppan Vinczéné:

— Na Kata! hát állod a szavadat?

— Állom hát! — veti oda nagy hetykén, s öreg szive még nyugtalanabbúl zakatol. Olyan különösnek, gyanúsnek tetszik minden. De már mindegy, vissza nem lép!

II.

Korán reggel az »öt óraival« indulnak és estve a »kilencz óraival« érkeznek haza. Az özvegy hajnali három órakor már teljesen el van készülve. A rosszul nevelt süldő ebédjét is megfőzte és kitette az ablakba, hogy menyé könnyen ráakadjon. A mint kinyitotta az ablakot, betolult a nyíló orgonavirág illata és az üde illat egyszerre csak eszébe juttatott egy régen elfeledett eseményt: a saját menyegzőjét. — De, miért gondol ő épen ma arra? Bizony, bizony, nagy dolog várhat ma rá!

Becsapta az ablakot, hanem az orgonavirág-illat, a tavasz üde leheletével, benn maradt a kis fészekben, növelni az öreg asszony szorongását.

Hóna alá kapja a fehér tarisznyába gyümöszölt »ócskát« és vár, vár. A kerten keresztül fognak kimenni — s az a Vinczéné még mind nem jó. Bizonyosan valami történt vele, azért nem jó; átfut, megnézi. De Vinczéné épen nem örül a zaklatásnak, és ezt nem is titkolja el, az özvegy rösteli a dolgot, haza megy és felkölti süldőjét s megkínálja az étellel. De annak eszeágában sincsen az evés, s az orrát úgy fordítja el, mintha azt mondaná: »beh alkalmatlan vén asszony vagy te!« Leül, a tarisznyát újból hóna alá kapja és gondolkodik. De ugyan miért is jött éppen ma az emlékébe az esküvője napja, a minnek már éppen Tanakodik, de nem tudja megkapni, hogy hány éve, csak annyi bizonyos, hogy tavasz volt, borostyán-nyíláskor és akkor még jó világ volt, mert úr dolgára jártak az emberek . . . Hej! beh el is mulik minden jó! A batyuját le nem téve, kimegy az udvarra; a vasúton innen és a kert végi patakon túl pirul az ég alja. Hajnali derengés borul a csöndes tájra; az ól híján kukorékol az özvegy kakasa és távolról hallszik a pásztor kürtje; aztán egy fekete tömeg lepi el az utcát: a bivalcsorda, és Vinczéné még se jön! De milyen különös ez Mintha épen azok a bivalok vonulnának itt végig, mint azon a hajnalon, a mikor úgy érzett a borostyánillat, mint most! És egy pillanatra úgy tetszik az öreg asszonynak, hogy éppen azt a napot éli: nem tudott aludni, kiment az udvarra, homályos volt minden, csak a bivalok tömege feketéllett és a virág illat érzett . . . Össze-
rezen. — Bizony még valami éri, hogy olyan balgaságokat képzel, mintha menyasszony volna, most a hetven esztendejéhez közel. A türelmetlenség és rettegés láza nem hagyja egy helyben; kinéz az utca-ajtón; bemegy a szobába, onnan vissza a süldőhöz, végre leül a küszöbre és úgy szorongatja a batyuját, össze-gubbaszkodva. Ekkor toppan be Vinczéné és az özvegy megrettenve kérdi hogy:

— Már?!

— Akkor volt a már, mikor ezelőtt két órával felvertél! Most pedig lódulj izibe, nehogy lekéssünk.

Megindulnak. A kert végében foly a Kőrös, azon egy keskeny palló, azután egy kis rét és az indóház. Az özvegy megáll:

— Tán félsz?

Ebből a kérdésből aztán világosan kiolvasta az öreg, hogy mégis csak van mitől félni és suttogó hangon kérdi:

— Hát te? — Vinczéné nevet és bemegy jegyet váltani. Talán itt nem lesz semmi veszedelem, mert a vasúti főnököt jól ismeri, és az özvegy továbbra nézt Istennek ajánlja lelkét. Ebben meg is nyugszik egy kissé, felsohajt és kilépnek a perronra. Éles füttyentés, háta mögött erős csengetés, nagy dübörgés, az emberek egymást lökdösve futnak a sisetergő »masina« felé; az özvegyet is vonja valaki: «Na jözte hát!» — s a másik pillanatban már be van zárva egy kettreczbe, a mit ha jobban megnéz az ember, hát szoba. Ismét csengetnek, a vonat megmozdul, aztán egy lökést kap, és az öreg asszony oda esik egy szűrös, pipázó atyafira: »Nana, mámi! csak nem akar az ölembe ülni?« És ellődítja magától. Leülésről szó sincs. Igaz ugyan, hogy az útitársa kapott helyet, de neki már nem jutott. Bele fogódzik az ajtó fogantyujába és kéri a jó Istent, hogy ne szédítse meg ismét, mert akkor minden bizonynyal abba a tojásos kosárba fog bele esni, a miből aztán szörnyü veszedelem lenne. Egy darabig nem is tekint semmi felé, csak az ülésen levő kosárra, de végre bátorságot kap és kinéz az ablakon s új félelem szállja meg. Az egész táj, mintha körben forogva, futna vele szembe. A feljövő napfényben ekevasak csillannak, a zöldülő mezőkön marhák legelnek, helylyel-közzel egy-egy nagy fehér folt, az bizonyosan júhnyáj: vajjon kié? Az őrházak környékén fehér virággal borított meggyfák és mindez hullámos körfutással rohan felé. Nó ilyet még nem látott. Vissza fordul, hogy e csodára figyelmeztesse útitársát és ekkor valami szörnyü esemény történik: egyszerre csak teljesen sötét lesz. Az öreg asszony rémes, hörgő kiáltása hallatszik:

— Vinczéné! végünk van!

— Na-na Kata! ne bolondozz, 'iszen ez csak a »lyuk!«
A kocsit nyers nevetés, még nyersebb megjegyzések töltik

be, miközben ismét világos lesz, és az öreg asszony ott áll megdermedve, elszürkült arczzal. Vinczéné megszánja: — Na gyere, ülj a helyembe; hát te nem tudád, hogy a »lyukon« átmegyünk. — Aztán az élelmes kofa szétnéz maga körül, a tojással telt kosarat nem épen gyöngéd kifejezések kíséretében odacsapja a tulajdonosa ölébe, leül, a társára néz, aztán nevet. Az öreg asszony elkékvült ajkai mozognak:

— Hát aztán, Vinczéné, lesz még ilyen?

— Nem, nem lesz több. De te olyan vagy, mintha sírból kelnél.

— Onnan is kelek, el valék temetve; élve eltemetve . . . úgy dobog a szivem; ha egy csepp vizet kaphatnék.

Ihatsz tüstént, csak várd sorára a dolgot. — Ismét fut a táj, csillan az ekevas, fehérlik a nyáj és megyfa; de az özvegy nem mer már széttékinteni. Összezsugorodva ül és batyuja alatt imára kulcsolja ránczos kezét: én urazm istenem, légy velem. Semmire se néz, de azért jól látja a öregét, a mint rosszalva rázza a fejét:

— Látod, látod Kata! te nem szeretsz kóriczálni, 'iszen mindig azt mondtad, hogy nem szereted; hát akkor miért indulál meg? Vagy nem az vala a szádon, mi a szivedben? . . . Akkor menj és lásd, a mi lesz! . . .

Hiszen, éppen attól remeg, hogy mi lesz még. Mert ok nélkül nem képzei azt úgy senki sem, mintha menyasszony lenne vénségére, . . . már pedig ő ma reggel egészen annak képzelte magát . . .

Egy nagy zökkenés, egy éles fütty, aztán egy rekedtes kiáltás: «Egeres, tiz percz!» Sokan leszállnak és futnak, fut Vinczéné: vajjon, mi történt? Pár percz mulva látja, hogy Vinczéné nagyon keres valakit. Ugyan, kit kereshet? Bekukkint hozzá is: «De hát, te nem szállál ki? Igyál egyet, mert éppen olyan vagy, mint egy kísértet a holdvilágnál; na csak izibe, lódulj a kúthoz!» — A kútnál nagy a tolongás. Az egyfalubeliek duhajkodnak; egy bokrétás kalapu legény tele marokkal szórja a vizet egy csintalan menyecske felé, a ki nevetve szökik félre és a gyöngéd játsziság eme nyilvánulása az özvegy arczára permetez. Még meg sem törülheti arczát, csön-

getnek és futnak. Fut ő is, természetesen több vízhez nem juthatott, mint a mennyit az arcza kapott; végig fut az egész vonat hosszában, de a «szobáját» nem találja. Vissza fut ismét egészen a gépig. Teremtő szent Isten, hova üljön, hogy baj ne essék belőle?! Három csöngetés, aztán zakatolva megmozdul az egész hosszú sor...

— Hát maga öreg, mit futkos, mint az anyátlan méh?
— rival rá a kalauz.

— Istálom alássan, a szobámat, meg a szomszédasszonyomat keresem....

— Hol a pokolban keresi itt? De megálljon, ne fusson, mert már kikésett az időből... Adja ide a kezét; és felszökve, maga után rántja az öreget, aztán belódítja a marha kosiba. — Na, itt sem hal meg Kolozsvárig! S rá zárja az ajtót.

III.

És másnap reggel, mikor az öreg, sok viszontagság után, haza vergődik: a menyei bementek hozzá; s a világlátottabb azt kérdezte, hogy látta-e a vashidat?

— Lehet, hogy láttam azt is...

— De hát, beszélje anyámasszony, hogy mi mindent látott? — Biztatja a kis kövér meny. Az öreg megtörülgeti verejtékező arcát, s beszélni kezd; aztán imígyen folytatja:

— Ha fejemet elütnétek, akkor sem tudnám elmondani, hogy érkeztem be Kolozsvára; tán Vinczéné tudja. Volt azon a piacon annyi virágkoszorú, mint husz temetésen. Köröskörül akkora házak, mint a templom; járt-kelt annyi katona, mint nálunk a követválasztáskor a betörés után; aztán léptenyomon egy-egy sikátor...

— Ked, anyámasszony, befordula mindannyiba? — Kérdi a kisebb meny.

— Ugyan bizony, te befordulnál két óra alatt?

— Be én!

— Na csak tódítsd, neked már ilyen a virtusod. A kosorúbb meny felé fordul és folytatja útleírását:

— Tudod Ilona, kofák sem vagyunk mi a kolozsvári kofákhoz képest. Hogy tud az beszélni! Mikor megvevé az

ócskát, szemem láttára eltagadott két darabot. Jól van, vigye a lelkén, majd mikor a nagy útra kél. Na így is jócskán kapék . . .

— Ugyan mennyit kapa anyámasszony?

— Két forint tizenhat krajczárt. Megcsalt, de nem veszekedhetém vele, mert sietnünk kellett a vasúthoz. Majd kiadtuk a lelkünket, úgy futottunk, és még is elkéstünk. Na most már táthatjuk a szánkat, mondja Vinczéné. — Én Istenem, mi lesz velünk? — felelém én. — Hát, majd lefekszünk annál a zsidónál, a kinél én már háltam egyszer; igaz, öt krajczárt kell érette fizetni, de hát mit tegyen az ember, városon muszáj költeni . . .

— Eredj, ne beszélj! Csak nem kell azért fizetni, ha megengedik, hogy fejünket egy párnára hajtsuk? 'Iszen nálunk minden vásárkor öt-hat idegen hál, némelyiknek már csak a daróczom jut a feje alá . . . Vinczéné végig sem hallgatott, és arra noszogatótt, hogy csak nézzek széjjel, ha látni akarok, mert itt van mit. Lett is volna, de a fától nem látám az erdőt. Tolongott a cifra uri nép, mint rajzáskor a méh; egynémely leült a tornácra, ott ettek, ittak, jól mulattak. Valami bolond fiuk úgy futkostak, hogy kezökben négy-öt tele poharat is tartottak. Na eddig sem kedveltem a sört, de most már éppen megöl az undorodás, ha rágondolok; látom most is a habos szájakat, a mint kiisznak egy-egy pohárral. Forgott velem a világ az utálságtól. Vinczéné azt hitte, hogy éhes vagyok; — faljak valamit. — Oknélkül való lenne az is, ha eszembe jut ez a sok habos száj. Most is borsózik tőle a bőröm: ni, lássátok! és az öreg oda tartja felbőrözött fonnyadt karját.

— Hát aztán anyámasszony, hogy volt a zsidónál a dolog?

— Jobb azt nem tudakozni! De legeslegjobb meg nem próbálni! Bévetének egy üres házba, nem volt ott két keskeny padon kívül semmi ezen a teremtett világon. A kulcson fordítottak egyet:

— Te Vinczéné, minket ide zára a zsidó!

— Ennek itt már így a sora.

— Eredj, ne beszélj! Hát ha az éjjel megszomjazunk, vagy valami . . . akkor, mitevők leszünk?

— Már, hogy reggelig innen ki nem mész, az olyan bizonyos, mint a nap.

— Csak hallgattam, de magamban úgy gondoltam, hogy majd mikor az ágynémüt, meg egy kis falni valót hoznak, akkor megmondom a zsidónak, hogy: ha istent ismer, engem be ne zárjon! Inkább lefizetem neki az öt krajczárt. Vártam, vártam; de ha ti most zsidót láttok, úgy én is láttam. — Vinczéné, hát az ágynémüt nem hozzák már be?

— Bizony, sok hiábavalóságot beszélsz te! — mondá, és biztatott, hogy vessem le a mellre-valómat, tegyem a fejem alá és alugyam. Aztán többet nem mondott, mert elalvék. Na már édes lelkem, hogy egy éjszaka olyan hosszú lehessen, azt el nem hittem volna soha! Ezt az én sok esztendőmet mintha mind újból végig éltem volna. E mellett a masina zakatolt, sípolt, füstölt; a világ forgott és rohant; az öregem pedig ott volt mindenütt és mondott valamit . . .

— Mit mondott?

— Nem tudom . . . valamit . . . pedig tudta, mert még most is hallja: «Látod, látod Kata, ha szeretted kóriczálni, mért tagadtad?» . . . Elég az hozzá, hogy már megsokaltam azt az éjszakát és költögetni kezdtem Vinczénét: — Ugyan hagyj már békét, nem volt elég, hogy a mult éjjel sem alhattam tőled? Feküdj le s mig a zsidó be nem jó, hozzám ne szólj! — Nem tölt bele tiz percz, s már horkolt. Azt hittem, hogy eszemet vesztem. Ide bent a keblemben mind szorult valami, a fejemben pedig tágult. Én jó istenem el ne hagyj! Kezdett világosodni. Kinéztem az ablakon, de csak kőfalat láttam. Néztem, néztem, mig a szemem is káprázott. Egyszer aztán jött egy kiflis. Kezdttem verni az ablakot: — Költse fel a zsidót, áldja meg az Isten a lelkét!

— Venni akar? — kérdezte a kiflis. Inkább még ezt is megcselekszem, hátha ezen az áron kiszabadulok. Megigérttem, hogy két kiflit is veszek, ha felkölti a zsidót. Megtette. Kibocsátának s én szavamat álltam: nesztek! És a tarisznyából előszedi a kifliket. A kis kövér, fehér fogait mutatva,

azonnal beleharap a kiflibe s úgy kérdi: — hát aztán, mégis csak szépnek találta anyámasszony azt a Kolozsvárt?

— Szépnek, szépnek; de, nagyon, nagyon drága város.

— Egyebet is vásárolt? — Tudakozza a korosabb meny.

— Hát a szállás? azt már el is felejtéd? Ha egyszer az a zsidó erre vetődik, tudom, Istenem, úgy megcsúfolom, hogy mig él, el nem felejt. Adok neki friss tejet; vetek puha ágyat; s mikor meg akarja fizetni, azt mondom, hogy: menjen, menjen! csak nem hiszen olyan lelketlennek, hogy azért a csekélységért pénzt vegyek el?! — Beh, meg is fogja magát szégyelni!

Az öreg ásít, nyújtózik. Borzogatja a hideg. Arcza, szeme lázban ég; e kékűtazás nagyon meggyötörte szegényt. A korosabb meny megszánja:

— Dőljön le, anyámasszony, még beteg lesz ked, inkább el se mene vala!

— Hát, Ilona fiam, egy halállal csak tartozik az ember, legalább nem halok meg úgy, hogy nem ültem azon a sestetegő masinán... De azért, egyet mégis meghagyok nektek: majd ha egyszer, sok idő multán, csak minden igaz ok nélkül, eszetekbe jön a lakodalmatok napja, és éppen úgy érzitek, mintha abból a napból élnétek át pár pillanatot: akkor vigyázzatok magatokra, mert valami rossz ér! Addig pedig jó lesz, ha az uratok előtt el nem titkoljátok egy gondolatotokat sem, mert higyjétek el, hogy: ki a miben vétkes, abban bűnhődik. Én ezt már tudom.

Aztán lefeküdt. De nyugtalan álmai lehettek. A kik körülötte állottak, azt mondták, hogy «félre beszélt.» Egy feddőző öreg emberről beszélt, a ki őtet inti, szólítja, hívogatja, hogy csak menjen. Negyed napra aztán el is ment. De, a hová most ment, onnan nem jön vissza soha sem az öreg ember, sem Vinczéné, sem senki.

Az Erdélyi Irodalmi Társaság alapszabályai.

1. A társaság címe, pecsétje és székhelye.

A társaság címe: Erdélyi Irodalmi Társaság. Pecsétjén a cím és 1888-diki évszám áll. Székhelye Kolozsvár.

2. A társaság célja.

Az irodalmi, szépműtani érdekek istápolása Erdélyben; a szépirodalomnak nemzeties irányú művelése.

3. A cél eszközei.

Szépirodalmi, szépműtani tárgyú felolvasások rendezése; a népi költészet remekeinek gyűjtése; esetleg pályadíjak kitűzése által a szépirodalmi munkálkodásra való serkentés.

4. A tagok.

A társaság tagjai tiszteletbeliek, alapítók és rendesek.

5. A tiszteletbeliek.

Tiszteletbeli tagok, kik a társaság céljául kitűzött irányban nagyobb irodalmi érdemekkel tűnnek ki.

6. Az alapítók.

Alapító tagok, kik a társaság céljaira legalább 50 forintot adtak.

7. Rendes tagok.

Kik a társaság célját munkálkodásukkal mozdítják elő.

Számuk az ötvenet nem haladhatja meg. Választatnak azok közül, kik a társaság célját érdeklőleg az irodalomban jelentősebb munkálkodást fejtettek ki.

8. A tagok választása.

Rendes tagokat az üresedésben levő helyre, legalább egy rendes tag ajánlatára, a közgyűlés választ, titkos szavazással. Tiszteletbeli tagokat a választmány ajánlatára a közgyűlés választ. Ha a társaság külföldi egyéneket akar tagjaiúl választani, előbb ebbeli szándékát a magyar kir. belügyminiszteriumhoz felterjeszti. A választások élethossziglan szólanak.

9. A tagok jogai.

A rendes és tiszteletbeli tagok a társaság tanácskozásaiban részt vehetnek, felolvasásokat tarthatnak. Joguk van az »Erdélyi Irodalmi Társaság tagja« címet viselni.

10. A tagok kötelességei.

A rendes tagok kötelesek évenként legalább egyszer felolvasást tartani.

11. A társaság igazgatása.

A társaságnak van elnöke, két alelnöke, titkára, pénztárnoka, ellenőre. Ezek és a rendes tagok alkotják a választmányt. A társaság minden rendes tagja egyszersmind a választmány tagjai is. A tisztviselőket a közgyűlést követő tisztújító-gyűlés választja szótöbbséggel. Ha első választásnál általános szótöbbsége egynek sem volna, a második szavazás a két legtöbb szavazatot nyert jelölt között történik. Üléseken a hiányzó elnököt s alelnököket a legidősebb s a titkárt a legfiatalabb rendes tag helyettesíti.

12. A társaság vagyona.

A társaság vagyona az alapító-tagsági összegekből s esetleg egyéb jövedelmekből áll. Feloszlás esetén a vagyon, a magyar kir. belügyminiszteriumhoz való előleges bejelentés után az »Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület«-re száll.

13. A közgyűlés.

A társaság minden évben tart egy ünnepélyes közgyűlést Kolozsvárt, május első vasárnapján. Ekkor tétetik jelentés a társaság működéséről. Tárgyát a közgyűlésnek szépirodalmi és szép-műtani tárgyú felolvasások teszik. A közgyűlés szavazó tagjai a tiszteletbeli és rendes tagok. A köz-, valamint a választmányi gyűlésekről vezetendő jegyzőkönyveket a gyűlésekből az elnök által ad hoc kiküldendő két tag hitelesíti. Rendkívüli közgyűlést összehív bármikor az elnök, ha 15 tag írásbelileg indokolva kívánja. Ily közgyűlés az alapszabályok megváltoztatásának kérdésében s a netaláni feloszlást illetőleg határozhat.

Határozathozatalra az alapszabályok megváltoztatását érdeklőleg absolut többség és a feloszlást illetőleg az összes tagok háromnegyede határozhat érvényesen. A rendkívüli közgyűlés határ-idejének napja két kéttel előbb közzé teendő s a tagokhoz küldendő meghívókon a gyűlés célja jelzendő. A megváltoztatott alapszabályok s a feloszlást kimondó határozat felső jóváhagyás alá bocsátandó.

14. Az ülésekről.

A társaság rendes felolvasó üléseit Kolozsvárt, július és aug. hónap kivételével, minden hó utolsó vasárnapján tartja. Ez ülések nyilvánosak, de a társaság ügyeit illető zárt tanácskozásokban végződnek. Érvényos határozat hozatalára 7 tag jelenléte szükséges. A társaság ez országrész nagyobb városaiban legalább egyszer évenként felolvasást tart, szépirodalmi s szép-műtani tárggyal.

15. Az elnök, az alelnökök.

Az elnök a társaságot más társaságokkal, hatóságokkal szemben képviseli s az ügyeket vezeti.

Az alelnökök az elnököt helyettesítik, ennek akadályoztatása esetén.

16. A titkár.

A titkár vezeti a jegyzőkönyvet, viszi a társaság levelezéseit; gondoskodik az ülések felolvasásairól s a gyűlések tartásáról hirlapilag is értesíti a közönséget.

17. A pénztárnok, az ellenőr.

A pénztárnok kezeli a társaság pénzét. Kiadásokat a köz- vagy választmányi gyűlések határozataira eszközöl.

Az ellenőr a pénztár kezelését ellenőrzi s állásáról félévenként jelentést tesz a rendes üléseken.

18. Az állam felügyelete.

Ha a társaság a fennebbi, az alapszabályokban meghatározott körét túllépné: a m. kir. kormány által a felfüggesztés után elrendelendő vizsgálat eredményéhez képest fel is oszlattathatik, vagy az alapszabályok legpontosabb megtartására köteleztethetik.

Az »Erdélyi Irodalmi Társaság« 1888. június 3-án tartott alakuló gyűléséből.

Éjszaki Károly,

id. elnök.

Dr. Csernátoni Gyula,

id. titkár.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

38585. szám.

VII.

Látta a m. kir. belügyminiszter.

Budapesten, 1888. június hó 11-én.

A miniszter helyett:

B e n i c z k y,
államtitkár.

Az Erdélyi Irodalmi Társaság ügyrendje.

I. Ülések.

1. A társaság — a nyári szünetet kivéve — minden hó 2-ik vasárnapján egy rendes ülést tart.
2. A tárgysorozat megállapításáról az elnökség gondoskodik.
3. A választmányi (zárt) ülésekre a titkár külön meghívókat csak akkor küld, ha nagyobb fontosságú tanácskozási tárgyak vannak, a melyek aztán a meghívókon is jelölendők.
4. Ha valaki fontosabb indítványt akar tenni, szándékát az ülés előtt legalább 24 órával bejelenteni tartozik.
5. A rendes ülést megelőzőleg, vagy után az elnök a szükséghez képest zárulást hívhat egybe, a melyen a mult ülés határozatai vétetnek számba.
6. Az üléseket az elnök és alelnökök akadályoztatása esetén a legrégibb tagok idősebbje vezeti.
7. A Társaság személyzetében előfordult változások, alapítványok vagy ajándékok nyilvános felolvasó-ülésben is bejelentendők az elnök által; — egyéb kebli ügyek azonban mindig zárt ülésen tárgyalandók.
8. A szavazás személyi ügyekben mindig titkos; egyébkor pedig mindig nyilvános.
9. A fontosabb indítványok esetleg bizottságokhoz is utasíthatók. Ha valamely indítvány következtében bizottság küldetik ki, abban az indítvány-tevőnek mindig helye van.
10. A Társaság tagjai a felolvasó-üléseken vagy maguk olvassák föl dolgozataikat, vagy a Társaság valamely erre vállalkozó tagja által mutattatják be. Szükség esetén és kivételesen nem tagok is

szerepelhetnek előadók gyanánt azok közül, kik e szakmában kiváló képességükről ismeretesek; — ezek nevei azonban az elnökségnél — legalább egy héttel a felolvasás előtt — esetről-esetre bejelentendők.

11. Ha a felolvasó-üléseken valamely fölolvasás túlságosan hosszú időt venne igénybe, az elnöknek joga van a sorrendben metalán még következő tárgyakat a jövő ülésre halasztani.

12. Minden tagnak jogában áll az előadásra észrevételeket tenni, melyekre a felolvasó válaszolhat.

13. Az ülések jegyzőkönyveit a titkár vezeti s az elnök, vagy az e végre kinevezett két tag hitelesíti. A hitelesítők kinevezésénél az indítványtevők, vagy felolvasók veendőek tekintetbe.

II. Közgyűlések.

14. A Társaság közgyűléséről és megtartási idejéről az alapszabályok 13. §. intézkedik.

15. Az ünnepélyes közgyűlés tárgysorának előkészítése az elnökből és titkárból álló rendező-bizottság feladata.

III. Tagválasztás.

16. a) A márciusi ülésben megállapítatik, hogy hány hely tölthető be a rendes tagok sorában.

b) Minden tagnak joga van annyi jelöltet ajánlani, a hány hely betölthetőnek határozatott. Az ajánlatok legkésőbb április hó 2-ik vasárnapjáig a titkárnál írásban benyújtandók, a mely határidő eltelte után ajánlás többé nem fogadtatik el.

c) Az ajánlatok az áprilisi ülésben bemutattnak és a választás az ünnepélyes közgyűlést megelőző zártülésen ejtetik meg és az ünnepélyes közgyűlésen kirdettetik ki.

d) A szavazás mindig titkos.

e) Érvényesen csak oly jelöltre lehet szavazni, a ki ajánlva volt.

f) Minden választásra a helyben lakó tagok felénél egygyel több szavazó szükséges.

g) A megválasztás csak úgy érvényes, ha a jelölt általános többséget nyert.

IV. A tagok munkássága.

17. A Társaság elvárja tagjaitól, hogy évenként legalább egyszer egy-egy felolvasást tartsanak.

18. A titkárnak kötelessége a rendes tagokat ebbeli kötelezettségük teljesítésére figyelmeztetni. Sikertelenség esetén elnöki felhívás intéztetik hozzájuk.

19. Ha valamely rendes tag által bejelentett dolgozatra nézve az elnökségnek oka van attól tartani, hogy az a Társaságnak akár anyagi érdekeibe, vagy alapszabályaiba ütközik, joga van a nyilvános ülést* megelőzőleg zártülést hívni össze s ott aggályait előterjeszteni. Ilyen esetben a Társaság az illető dolgozat bemutatását kívánhatja.

20. A vendégek által felolvasásra szánt munkák a Társaság titkáránál nyújtandók be s mindenkor bírálat alá esnek. A bírálatról az elnökség gondoskodik, még pedig oly formán, hogy két tagot kér föl véleményadásra. Eltérő véleményezés esetében a mű egy harmadik bírálónak adatik ki.

21. Vendégek munkálatait a Társaság ülésein — a szerző óhajlásának figyelembe vételével — az elnök által fölkért rendes tag mutatja be.

22. Akár vendégnek, akár tagnak oly felolvasása, melyet szerzője a Társaság kiadványai közé óhajt felvételni, előlegesen mindig bírálat alá esik. E jogot a társaság által évről-évre megválasztott szerkesztő-bizottság gyakorolja.

V. Elhunyt tagok végtisztessége.

23. Elhunyt tagjait az Erdélyi Irodalmi Társaság a következő végtisztességben részesíti:

a) Ha a haláleset Kolozsvárt fordul elő, a Társaság tagjai részt vesznek a temetésen. Ha ez ülés idejére esnék, az ülés elhalasztatik.

b) Az elhunyt tag halálát az elnök a legközelebbi felolvasó-ülésein rövid bejelentéssel hozza a tagok és a megjelent közönség tudomására.

c) Az elhunyt tag fölött valamelyik rendes tag, nyilvános vagy ünnepélyes közgyűlésen emlékbeszédet mond.

d) Ha a tag vidéken halt meg, temetésén a Társaság képviselteti magát; vagy valamely formában jelét adja részvétének.

e) A társaság különös érdemű tagjai elhunytáról külön gyászjelentést is adhat ki, mire nézve esetről-esetre az elnökség intézkedik

VIII.

Az Erdélyi Irodalmi Társaság személyzete

1892. jun. 12-én.

Tisztviselők:

<i>Elnök:</i>	... KUUN GÉZA GRÓF	Maros-Némethi.
<i>Alelnök:</i>	.. SZÁSZ GERŐ	Kolozsvár.
» »	.. FELMÉRI LAJOS	Kolozsvár.
<i>Titkár:</i>	... FERENCZI ZOLTÁN	Kolozsvár.
<i>Másodtitkár:</i>	MALONYAY DEZSŐ	Kolozsvár.
<i>Pénztárnok:</i>	HORY BÉLA	Kolozsvár.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Tiszteleti tagok:

	BRASSAI SÁMUEL	Kolozsvár.
	ÉJSZAKY KÁROLY	Kolozsvár.
	GYULAI PÁL	Budapest.
	IMRE SÁNDOR	Hm.-Vásárhely.
5	KÖVÁRI LÁSZLÓ	Kolozsvár.
	SALAMON FERENCZ	Budapest.
	SZÁSZ KÁROLY	Budapest.
	SZILÁGYI SÁNDOR	Budapest.

Rendes tagok:

	ABONYI ÁRPÁD	Budapest.
	APÁTHI ISTVÁN	Kolozsvár.
	BARTHA MIKLÓS	Kolozsvár.
	BENEDEK ELEK	Budapest.
5	CSERNÁTONI GYULA	Besztercze.
	ERŐDI BÉLA	Budapest.
	ENDRŐDI SÁNDOR	Budapest.
	FANGHNÉ GYUJTÓ IZABELLA	Budapest.

	FELMÉRI LAJOS	Kolozsvár.
10	FERENCZI ZOLTÁN	Kolozsvár.
	FINÁLY HENRIK	Kolozsvár.
	DE GERANDO ANTONINA	Kolozsvár.
	GYARMATHY ZRIGÁNÉ	Bánffy-Hunyad.
	HARASZTI GYULA	Budapest.
15	HEGEDŰS ISTVÁN	Budapest.
	HEGYESI VILMOS	Kolozsvár.
	HORY BÉLA	Kolozsvár.
	JAKAB ÖDÖN	Déva.
	JANCÓS BENEDEK	Budapest.
20	JÉKEY ALADÁR	Kolozsvár.
	KEMÉNY ENDRE BR.	Budapest.
	KIS SÁNDOR	Szabadka.
	KOZMA FERENCZ	Kolozsvár.
	KOÓS FERENCZ	Brassó.
25	KORBULY JÓZSEF	Kolozsvár.
	E. KOVÁCS GYULA	Kolozsvár.
	KUUN GÉZA GRÓF	Maros-Némethi.
	LÁNCZY GYULA	Budapest.
	MALONYAY DEZSŐ	Kolozsvár.
30	MEDGYES LAJOS	Deés.
	MOLDOVÁN GERGELY	Kolozsvár.
	PETELEI ISTVÁN	Remeteszeg.
	PETZ VILMOS	Kolozsvár.
	PETRI MÓR	Zilah.
35	RÉTHY LAJOS	Déva.
	SEBESI JÓB	Kolozsvár.
	SEBESI SAMÚ	Debreczen.
	SZATHMÁRY GYÓRGY	Budapest.
	SZAMOSI JÁNOS	Kolozsvár.
40	SZINNYEI JÓZSEF	Kolozsvár.
	SZÁDECZKY LAJOS	Kolozsvár.
	SZÁSZ BÉLA	Kolozsvár.
	SZÁSZ GERŐ	Kolozsvár.
	SZÉCHY KÁROLY	Kolozsvár.
45	TUTSEK ANNA	Budapest.

Az Erdélyi Irodalmi Társaság elhunyt tagjai*1892. jun. 12-ig.*

- 1888 DEÁK FARKAS.
 1889 BÁNFFY GYÖRGY BÁRÓ.
 1889 DÓZSA DÁNIEL.
 1890 SZABÓ KÁROLY.
 5 1891 P. SZATHMÁRY KÁROLY.

Az Erdélyi Irodalmi Társaság alapítói*1892. jun. 12-ig.*

- SZÉKI MIKLÓS Kolozsvár.
 KUUN GÉZA GRÓF Maros-Némethi.
 DOBÁL ANTAL Kolozsvár.
 ÖZV. MOHAY KÁROLYNÉ Kolozsvár.
 5 SZEKULA ÁKOS Kolozsvár.
 ID. LÉSZAY FERENC M.-Gorbó.
 KERESKEDELMI AKADÉMIA Kolozsvár.
 KÖVÁRY LÁSZLÓ Kolozsvár.

TARTALOM.

I. <i>Kuun Géza gr.</i> Elnöki megnyitó beszéd	3.
II. <i>Ferenczi Zoltán.</i> Titkári jelentés	10.
III. <i>Csernátóni Gyula, P. Szathmári Károly</i> emlékezete	13.
IV. <i>Szász Gerő.</i> Örök törvény	21.
» » Örök szerelem	21.
» » Örök bánat	22.
V. <i>Gyarmathy Zsigáné.</i> Az első és utolsó út	24.
VI. Az Erdélyi Irodalmi Társaság alapszabályai	33.
VII. Az Erdélyi Irodalmi Társaság ügyrendje	37.
VIII. Az Erdélyi Irodalmi Társaság személyzete	40.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

